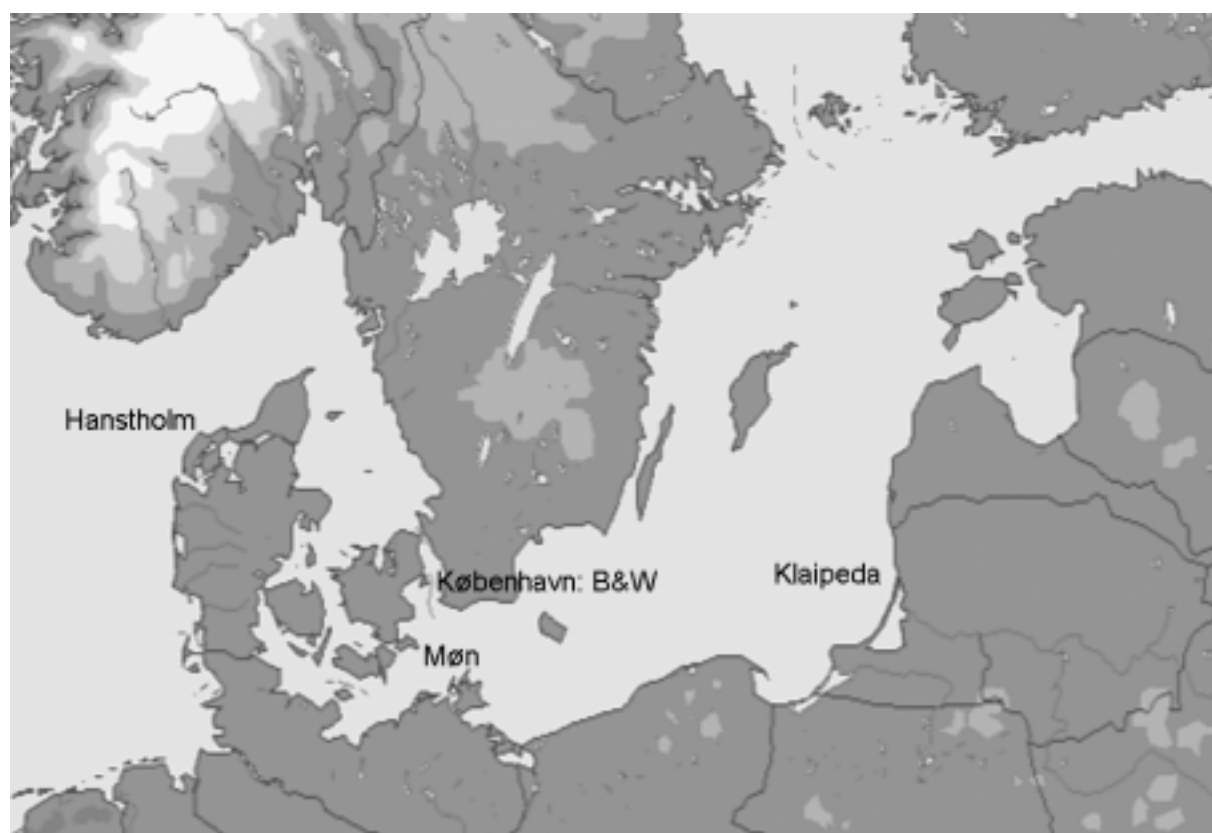

I midten af 1970'erne indgik man en aftale med amerikanerne om transporten af de omkring 20 mio tons hvede der blev købt i USA ³²³. En vis del af kornet skulle transporteres af amerikanske skibe (hvoraf nogle var i mølpose) og til en væsentligt højere fragtrate end Sovjetunionen oprindeligt havde tænkt sig, men aftalen og det videre samarbejde på denne front ophørte da Sovjetunionen invaderede Afghanistan i januar 1980.

Litauen

»Neva« blev bygget til Sovjetunionen, men endte med at være litauisk - det var dog hele tiden hjemmehørende i Klaipeda (Litauen hørte dengang til Sovjetunionen).

Omstændighederne ved grundstødningen var ligesom omstændighederne ved kontraheringen (og ved skibets *exit* fra denne verden) temmelig bemærkelsesværdige, og de har givet os anledning til at se nærmere på Litauen og Litauens historie - men også på Klaipeda og Klaipedas historie. Klaipeda - eller Memel, som byen hed i mange hundrede år - har en helt anden historie end resten af Litauen.

Afstanden mellem København og Klaipeda er i luftlinie knap 540 km.

Geografi og befolkning

Litauen (Lietuva) er noget større end Danmark - 65.000 km² mod 43.000 km² - men der bor langt færre mennesker, dog flere end i Estland og Letland: I år 2000 boede der ca. 3,6 mio i Litauen mod de ca. 5,3 mio der bor i Danmark.

---

³²³ Jf. Bruno Bock og Klaus Bock: »Soviet Bloc Merchant Ships«, Jane's, London 1981, s. 58.

Litauen er et lavlandsområde, og der er flere tusinder søer og moser. Klimaet er tempereret fastlandsklima med kolde vintre og lune somre. Omkring 1/4 er bevokset med skov - hvoraf 60 % er fyr eller gran, og 30 % er birk og ahorn.

Der er ikke mange naturressourcer.

Befolkningsfordelingen har gennem mange år været ret stabil. Omkring 80 % er litauere, 8-9 % russere og 7-8 % polakker. Andelen af russere er væsentlig lavere end i Estland og Letland, hvor den i 1979 var henholdsvis 28 og 33 % - derimod har der fra gammel tid været en del polakker, særligt i området ved hovedstaden Vilnius.

Det var og er sjældent at balterne slår sig ned hos hinanden, og derfor er der praktisk taget ingen estere eller lettere i Litauen, ligesom der heller ikke er litauere i Estland eller Letland.

Der er ingen statsreligion. Mange er romersk-katolske, men der er også protestanter og reformerte.

Vilnius ligger inde i landet. Klaipeda ved Østersøen og har haft havn gennem århundreder. Havnen har spillet en stor (og voksende) økonomisk rolle - især i anden halvdel af 1900-tallet.

Litauens historie

Jogaila og Vytautas

Litauen har en lang historie, som er helt forskellig fra den danske - men der har været forbindelse i middelalderen - men også senere, især i de allerseneste 10 år.

I middelalderen var Litauen en stærk stat. Fra midten af 1200-tallet var der jævnlig kampe udadtil - særligt med de tyske riddere som søgte at styrke deres position på litauerne bekostning. I 1300-tallet var der kraftige magtkampe i samfundets øverste top.

1377 blev Jogaila (på polsk: Jagiello) storfyrste og herskede over et temmelig stort område der strakte sig helt til Sortehavet. En stor del af den litauiske interesse havde rettet sig mod Hviderusland og Ukraine, hvad der hang sammen med at de hviderussiske og ukrainske fyrster i 1200-tallet havde foretrukket at give sig ind under Litauen frem for at blive underlagt mongolerne.

Det hævdes at Jogaila i forbindelse med sin magtovertagelse havde indgået en hemmelig aftale med Den Tyske Orden for at holde sine rivaler - onklen Kestutis og dennes søn Vytautas - stangen; under alle omstændigheder var Den Tyske Orden en stærk faktor i Baltikum og Polen, som man enten måtte have en forståelse med - eller være i konflikt med.

Det kom til krig mellem Jogaila og hans slægtninge, men det lykkedes Jogaila at sætte dem ud af spillet - Vytautas dog kun for en tid - for han lod dem pågribe under nogle fredsforhandlinger i 1382. Kestutis blev dræbt, mens Vytautas havde held til at flygte. Vytautas forenede sig herefter med Den Tyske Orden - som hjalp ham til igen at sætte sig op imod Jogaila. Den Tyske Orden havde sine egne hensigter med samarbejdet; den ønskede at sætte dagsordenen for derved at komme til erobre eller kontrollere Samogitia-området i Litauen, der lå mellem Ordenens besiddelser i Letland og Pommern.

Nogle år efter - i 1385 eller '86 - kom Jogaila og Vytautas muligvis til en vis forståelse i forbindelse med en kabale, der indebar at Jogaila blev valgt som konge af Polen og gift med den purunge polske dronning Jadviga (på dansk: Hedvig), og at han - og vist også Vytautas - blev døbt i Krakow. På dén tid var det litauiske rige væsentlig større end det polske, en betydelig magtfaktor og muligvis også et problem for polakkerne, og de polske stormænd havde indset at man måtte forene sig med Jogaila for at kunne begrænse Den Tyske Ordens ekspansion. I den forbindelse skulle Litauen kristnes - hvad der ville fjerne Den Tyske Ordens alibi for at intervenere i såvel Litauen som Polen. Det var en afgørende forudsætning at Jogaila ikke måtte tage større beslutninger i Polen uden at have fået den polske adels tilslutning; for også at få de litauiske stormænds støtte måtte han give dem en række økonomiske og andre indrømmelser.

Jogaila antog navnet Vladislav II - og der blev etableret en polsk-litauisk union som han stod i spidsen for, mens Vytautas efter en tid som lokalfyrste - hvor han var mere eller mindre allieret med Den Tyske Orden - i 1392 blev storfyrste over hele Litauen, men nu i pagt med Jogaila. Vytautas skaffede sig den fornødne støtte fra de litauiske stormænd ved at give dem indrømmelser - på landbefolkningens bekostning.

Vytautas regerede over Litauen til sin død i 1430, det vil sige i mere end 30 år - mens Jogaila regerede over det forenede rige til sin død i 1434, og hans efterkommere var ved magten til omkring 1572.

Pagten mellem Jogaila og Vytautas ændrede så meget på magtbalancen at Den Tyske Orden foretog væbnede indfald i Litauen - men at forholdene var meget sammensatte fremgår af at Vytautas og de litauiske stormænd efter nogle år overvejede eller ligefrem forsøgte at frigøre sig fra Jogaila og Polen med støtte fra Den Tyske Orden. Først omkring 1401 ser det ud til at Vytautas og Jogaila kom til en varig forståelse.

I det lange løb måtte det komme til et væbnet opgør mellem Den Tyske Orden på den ene side - og litauerne og polakkerne på den anden. Ifølge overleveringen startede krigen (1409-11) med at Den Tyske Orden underlagde sig Samogitia - en stor del af det vestlige Litauen³²⁴. Ordenen led imidlertid et ganske afgørende nederlag over for de forenede litauere og polakker, som fik kystområdet Samogitia tilbage - mens Den Tyske Orden beholdt området omkring Klaipeda (Memel).

I midten af 1400-tallet og i begyndelsen af 1500-tallet var der igen krige mellem Ordenen og de forenede polakker og litauere, men hver gang førte det til at Ordenen tabte såvel landområder som magt. Og med reformationen var det slut (se nedenfor).

Ordnung muss sein. Tysk indflydelse

Tyskerne har spillet en betydelig rolle i Baltikum - såvel i Middelalderen, som i nyere tid; Den Tyske Orden - som var udsprunget af korstogene - sad på store dele af området, dels Letland og senere også Estland (som den købte af Danmark) - dels store områder i Pommern.

I Litauen fik tyskerne størst indflydelse i området omkring Klaipeda - se nærmere i afsnittet om Klaipeda.

De første korstogsriddere slog sig ned i Baltikum i begyndelsen af 1200-tallet - i den samme periode som danskerne forsøgte sig i den nordlige del af Estland. Knud IV (tidligere kaldt Knud VI) - der havde erobret Pommern omkring 1185 - iværksatte et korstog mod Estland i 1196 eller '97, og senere fulgte Valdemar Sejr; i 1219 var det bekendte slag ved Lyndanisse - hvor Dannebrog skal være faldet ned fra himmelen - og som derefter endte med dansk sejr. Det danske herredømme blev hverken *dybt* eller langvarigt; til gengæld har vi - *undertiden* - holdt fanen højt.

Valdemar Sejr led et afgørende nederlag til de nordtyske fyrster ved Bornhøved i Holsten i 1227. På den tid blomstrede handelen og den øvrige økonomi, hvorimod statsmagten blev alvorligt stækket. At statsmagten blev stækket skyldtes de mange indrømmelser til stormændene som førte til at lenssystemet udviklede sig, men også at de danske fyrster kæmpede indbyrdes om magten, at de sønderjyske fyrster ville stå selvstændigt - og at alliancen mellem kongemagten og kirkens ledere brød sammen. Der var krig og strid og splittelse i mange år, og det var også i den tid nogle af Danmarkshistoriens mest berømte politiske drab fandt sted: Drabet på Erik V Glipping - og drabet på den kullede grev Gerhard. Skal man tro Ebbe Kløvedal Reich var kongedrabet iværksat af Den Tyske Orden.

Nogle år efter drabet på Den Kullede Greve lykkedes det - under betydelige vanskeligheder - for Valdemar Atterdag at samle riget i midten af 1300-tallet, men han blev nødt til at opgive interesserne i Baltikum - og at sælge den danske del af Estland til Den Tyske Orden. Det skete for 19.000 mark sølv i 1346³²⁵, nogle få år før Jogaila kom til magten i Litauen. Når Valdemar Atterdag besluttede sig for at sælge, var det muligvis ansporet af en bonderejsning nogle år før, for den havde man kun kunnet slå ned med bistand af Den Tyske Orden.

Valdemar Atterdag ønskede dog ikke kun at samle Danmark og at få kontrol over det, han ønskede også at ekspandere - og det gjorde han ved i 1361 at erobre Gotland. Denne erobring var en så stor provokation for Hanseforbundet at det kom til en krig - som Valdemar Atterdag tabte. Fredsaftalen i Stralsund i 1370 styrkede Hanseforbundet på den danske stats bekostning.

200 år efter at det estiske eventyr sluttede, vendte Danmark tilbage ved at sætte sig på Øsel (i dag: Saaremaa) - en stor kalkstensø der ligger vest for Estland. Her sad vi fra 1559 til 1645 hvor vi tabte øen til

---

³²⁴ Slaget ved Tannenberg (Grünwald), som har spillet en nærmest mytologisk rolle, fandt sted i denne krig den 15.7.1410.

³²⁵ I 1411 kostede et fragtskib på omkring 180 tons ca. 300 mark.

svenskerne i Freden ved Brømsebro. Jacob Ulfeldt passerede øen på sin senderejse til Rusland (se under Klaipeda). I 1721 tabte svenskerne øen til Rusland.

Den Tyske Orden gik i opløsning under Reformationskampene - den sidste stormester Albrecht kom i krig med Polen, som han kom dårligt ud af. Albrecht var kommet under påvirkning af Luther, og dette bidrog til at der kunne indgås en aftale med Polen om, at Albrecht kunne blive verdslig hertug - den første preussiske - mod at sværge lensed til den polske konge.

Union mellem Polen og Litauen

I tiden fra Jogailas dage i 1300-tallet og helt frem til 1795 var Polen og Litauen forenet, men der var dog perioder hvor der var et spændt forhold mellem de to lande - og år hvor man på det nærmeste stod frit i forhold til hinanden. Når man var forenede var det særligt, når man betragtede russerne som en alvorlig fare.

Et centralt tidspunkt er 1569 hvor man indgik en Unionsaftale i Lublin. Aftalen indebar at de to lande skulle have en høj grad af selvstændighed, men at de skulle være forenet under én konge og under en fælles rigsdag.

Fra slutningen af 1500-tallet og til hen over midten af 1600-tallet var Polen-Litauen styret af *svenske* konger, konger som havde svenske aner; først af Zygmunt III Waza, der var søn af Kong Johan III. Den svenske periode var stærkt præget af krig til alle sider og af indre uro, og den førte nærmest til et statsligt og politisk sammenbrud.

General Jan Sobieski blev valgt til konge i 1674. Han fulgte stærke opfordringer fra den Habsburgske kejser til at undsætte Wien, der i 1683 var kommet under tyrkisk belejring. Det lykkedes ham - som overgeneral for en forenet polsk og tysk hærstyrke - at slå tyrkerne, som opgav belejringen.

Op gennem 1700-tallet gik kongeriget i indre opløsning, mens landene omkring - Rusland og Preussen - blev stærkere. Under Den Store Nordiske Krig (1700-1721) - som udspandt sig mellem Danmark, Rusland, Polen og Sachsen på den ene side og Sverige på den anden - blev Litauen besat af svenske, tyske og russiske tropper. Peter den Store skaffede russerne afgørende indflydelse på polske anliggender - en indflydelse der varede ved gennem et par hundrede år, helt frem til slutningen af 1' Verdenskrig. Russerne fik adgang til Østersøen - og områder i Finland og Baltikum, og Sveriges magt blev stærkt begrænset, ikke mindst over Østersøen.

1795: Unionens sammenbrud

I 1795 brød det litauisk-polske rige helt sammen, Polens 3' deling fandt sted - særlig på grund af russisk ekspansion. Størstedelen af Litauen tilfaldt Rusland (en vis del dog først fra 1814), mens en noget mindre del tilfaldt Preussen; Polen var i mere end 100 år ikke en selvstændig stat - og Litauen hørte - som Estland og Letland - til Rusland frem til slutningen af 1' Verdenskrig.

Den økonomiske og sociale udvikling skete langsommere i Litauen end i Estland og Letland, hvad enten det skyldtes en noget anden samfundsstruktur eller det skyldtes at litauerne støttede de polske opstande omkring 1832 og 1863 og derfor blev straffet af russerne. I 2' del af 1800-tallet var man udsat for en hård undertrykkelse og en kulturel russificering - som gik så vidt at russerne i perioden fra 1864 til 1904 forbød trykningen af litauiske bøger med latinske bogstaver. (Der var ganske vist ikke forbud mod at skrive på *latinsk* i den senere - sovjetrussiske - periode, men også der var dér tale om en russificeringsproces - som indebar at russisk, og ikke litauisk, var officielt sprog). Læsefærdigheden var temmelig behersket, og man regner med at næsten halvdelen af befolkningen var analfabeter så sent som i 1923, hvilket var langt flere end i Estland og Letland - og hvad der hang sammen med at urbaniseringsgraden var langt lavere i Litauen end i de andre lande.

I december 1905 samledes en litauisk nationalkongres i Vilnius, der forlangte selvstyre - uden dog at få det. Omkring 2.000 deltog. Der var i begyndelsen af 1900-tallet en stor udvandring til USA, dels på grund af et stort fødselsoverskud, dels på grund af russisk undertrykkelse. Man regnede dengang med at der boede omkring 1 mio litauere i Amerika, mange i Pennsylvania - men dette tal er muligvis overdrevet.

Salmonsens litauere

Salmonsens skriver omkring 1923: «Litauerne er gennemgaaende blonde og adskiller sig fra Russerne bl.a. ved at være mere langskallede. Fra de nær beslægtede Letter adskiller de sig skarpt ved for det første at være romersk-katolske, mens Letterne er Protestanter; men desuden staar de i kulturel Henseende langt under disse. Aarsagen til dette ligger for en stor Del i, at Litauerne har faaet deres kulturelle Paavirkning væsentlig gennem Polen, og ikke, som Letterne [og indbyggerne i Klaipeda-området], gennem Tyskerne. Som sidste Folk i Europa modtog Litauerne Kristendommen fra Polen i Form af den romersk-katolske Tro; endnu er der dog i deres Religion mange overtroiske, hedenske Forestillinger og Skikke. Adelen og de højere Samfundslag optog ganske den polske Kultur, samt det polske Sprog og kom saaledes til at staa ganske fremmede for Befolkningens bredere Lag, hvis Sprog de knap nok mere forstod. 1861 ophævedes Livegenskabet, og dermed var Lejligheden kommet for Bønderne til at arbejde sig op; Følgen blev ogsaa, at der opstod et højere Samfundslag, som ganske følte sig som Litauer, og dette bragte den litauiske Nationalfølelse til Vækst, selv om denne Følelse langt fra gennemsyrede hele Befolkningen. Det bredere Lag af Befolkningen har beholdt sin egen Karakter og talrige Rester af den oprindelige Kultur. Litauerne har megen Sans for Farver, og særlig Kvinderne er Mestre i at lave stærkt farvet Haandarbejde. Mændene er meget dygtige Træskærere.»

Jf. »Salmonsens Konversations Leksikon«, 2' udgave, København 1923, bind 15, s. 904.

Perioden omkring 1' Verdenskrig - Selvstændigheden i Mellemløbet

Under 1' Verdenskrig blev Litauen besat af Tyskland, som forestillede sig dannelsen af et tysk orienteret kongerige. I 1917 havde man etableret en union med Litauen som *selvstændig* stat, men under tysk paraply. Krigen ledte imidlertid - efter at både det tyske og det russiske kejserrige var brudt sammen - til at landet blev selvstændigt i februar 1918, hvad der først blev anerkendt af en ambassadørkonference i 1922. Man blev dog tvunget til at afgive Vilnius til Polen i 1920 - og området omkring Klaipeda blev til at begynde med administreret som et særligt område under Folkeforbundet. I 1923 blev Klaipeda, som havde et tysk-orienteret befolkningsflertal, indlemmet i Litauen efter at litauerne var lykkedes med et kup.

16.2. Litauens nationaldag. Juliane

16.2. er nationaldag i Litauen på grund af selvstændighedserklæringen i 1918.

I den katolske kirke er det helgenen Julianes dag. Jomfru Juliane døde martyrdøden i 304. Det fortælles at hun - mens hun var fængslet - blev fristet af Djævelen, men at hun afviste ham. Det siges også at hun lænkede ham og smed ham i en kloak. Engle ledte hende uskadt gennem martyriet.

Litauen var en selvstændig stat frem til 2' Verdenskrig, men det var ikke nemme år. I perioden frem til december 1926, hvor der blev gennemført et højreorienteret kup under ledelse af Antanas Smetona, var der ikke mindre end 11 forskellige regeringer. Fra 1926 og frem til 2' Verdenskrig var Litauen en diktaturstat - ikke i så brutal en udgave som i Tyskland og Italien, omend de første to år var harske, snarere i en konservativ nationalistisk retning, der blev understøttet af den katolske kirke. Smetona fik imidlertid vanskeligere og vanskeligere ved at holde magten - dels på grund af indre uro, dels på grund af pres fra polsk og siden også fra tysk side, og tyskerne tvang ham til i 1939 at afgive Klaipeda, hvor der boede mange tyskere.

Også i Estland og Letland var demokratiet bukket under, men mens der efter nogen tid skete en vis demokratisering i Estland, drejede udviklingen i Letland sig i en mere fascistisk retning.

Litauen blev - ligesom Estland og Letland - indlemmet i Sovjetunionen i sommeren 1940. Indlemmelsen skete ikke med litauerne gode vilje - selv om der var en del der syntes at det, omstændighederne taget i betragtning, var det bedste eller det eneste der kunne gøres. Når Sovjetunionen kunne slippe afsted med at indlemme de baltiske lande, skyldtes det at Stalin og Hitler var blevet enige om at dele Polen og de baltiske lande mellem sig. Stalin accepterede at Hitler indlemmede Polen - bortset fra Vilnius som blev genforenet med Litauen. Stalin fik til gengæld frie hænder i Baltikum - bortset fra Klaipeda-området som Hitler sad på.

Teknisk set besluttede litauerne - ved en vedtagelse i Parlamentet - *selv* at blive en del af Sovjetunionen, men der var i virkeligheden tale om et ultimatum. Den litauiske præsident flygtede da han ikke ville lægge navn til *optagelsen* - og der var også mange forfattere og kunstnere der flygtede. I den følgende tid påbegyndtes en hårdhændet omstilling. Kirker og klostre blev lukket og mange tusinder blev arresteret; nogle blev deporteret til Sovjetunionen, deriblandt 300 præster - og temmelig mange blev henrettet eller omkom.

Året efter brød Hitler alliancen med Stalin og gik til angreb på Sovjetunionen. Dette førte til en tysk besættelse af Litauen som varede ved til 1944; ganske kort tid i forvejen havde russerne sendt omkring 40.000 litauere til Sibirien. Under den tyske besættelse samarbejdede tyskerne og nationalistiske litauere om at udrydde størstedelen af det jødiske mindretal som især var koncentreret i Vilnius.

Selv om mange litauere havde været negative over for russerne, var der dog en del der vendte sig mod tyskerne - og det lykkedes ikke for tyskerne at danne en litauisk SS-legion.

Familien Rachlin

I slutningen af 1906 fødtes Israel Rachlin i Kybartai nær Virbalis i Litauen (som var en del af Rusland) som er tæt ved hvor grænsen i dag går til Kaliningrad-regionen. Faderen var hestehandler og vel aflagt. Udbruddet af 1' Verdenskrig førte moderen, en tante og ham selv til København for noget senere at rejse til Rusland og blive genforenet med faderen.

I 1921 fik familien mulighed for at vende tilbage til Litauen - der i mellemtiden var blevet selvstændig. Faderen fik genopbygget sin forretning, mens Israel kom i et tysk gymnasium et pænt stykke vej fra Kybartai - og derefter tog han til Leipzig for at studere økonomi. Omkring 1932 vendte han tilbage for at gå ind i forretningen. Under et forretningsbesøg i København mødte han Rachel, som han blev gift med i 1935. Forretningen gik godt men blev nationaliseret efter at Litauen var blevet sovjetrepublik, og Israel blev derefter ansat som økonom på en fabrik.

Efter tyskernes angreb på Rusland blev familien interneret af sovjetrusserne i Sibirien sammen med mange andre *upålidelige baltere*. I modsætning til mange af dem der blev tilbage overlevede de; interneringen blev så at sige deres redning. Familien Rachlin blev drøftet under H. C. Hansens Moskva-besøg i 1956; man nåede til en *forståelse* - og året efter kunne familien rejse til Danmark. Israel Rachlin døde i oktober 1998, Rachel nogle måneder senere - i februar 1999.

Se Rachel og Israel Rachlin: »16 år i Sibirien. Erindringer«, Gyldendal, København 1982 - og desuden Nils Svenningsens kapitel i Viggo Kampmann & Julius Bomholt (red.): »Bogen om H. C. Hansen«, Forlaget Fremad, København 1961, s. 196.

Litauen som del af Sovjetunionen efter 2' Verdenskrig

Efter 2' Verdenskrig *faldd Litauen tilbage* til Sovjetunionen, og i de følgende år blevet landet styret i overensstemmelse med sovjetrussiske militære, økonomiske og politiske interesser. Samtidig skete der en kraftig russificering af samfundslivet, mange russere flyttede til (omend langt fra så mange som til Estland og Letland) - og russisk blev gjort til det officielle sprog.

Der var en del modstand mod russerne, som efterhånden deporterede 80.000 litauere til Sibirien - og der var guerillaaktiviteter helt frem til 1952 (*partizani*). Der var flere af guerillaerne (af nogle kaldt: *skovbrødrene*) der håbede på at *Vesten* ville støtte kampen, men dette var i modstrid med de aftaler om *indflydelseszoner* der var blevet indgået mellem Stalin og de *vestlige* ledere - rent bortset fra at det næppe ville have kunnet lade sig gøre militært eller politisk.

Der skete en vis opblødning efter Stalins død i 1953, og nogle af de katolske præster fik lov til at vende tilbage - men fra tid til anden strammede Sovjetregeringen op og fængslede genstridige præster. Der udviklede sig dog også en vis *forståelse* mellem kirkens ledelse og styret.

Undertiden fremkom der stærke protester fra katolske græsrodder - for eksempel omkring nytåret 1972 - og i begyndelsen af 1980'erne, hvor næsten 150.000 forlangte at Maria-kirken i Klaipeda skulle genåbnes.

Hen mod slutningen af 1980'erne tog man de første spæde tilløb til et tårbrud. Aviserne blev mere og mere uafhængige, men der var mange ting der ikke kunne siges - megen kritik der ikke kunne rejses eller drøftes.

I 1988 organiserede oppositionen sig i forskellige reformbevægelser, som fik overordentlig stor tilslutning i befolkningen - og allerede året efter forsøgte man at rive sig løs, men det mødte stærk økonomisk, politisk og militær modstand fra sovjetrussisk side.

Der blev - ligesom i Estland og Letland - gennemført frie valg i 1990, og her vandt nationalistbevægelsen Sajudis klart. Den 11.3.1990 erklærede man sig - som den første republik i Sovjetunionen - selvstændig, hvad der førte til at russerne stillede Litauen over for et ultimatum - og derefter under hårdt økonomisk

pres; i nogle måneder - indtil litauerne accepterede at suspendere selvstændigheden - lukkede man for de meget nødvendige olieforsyninger. Litauerne frygtede i denne periode for at sovjetrusserne ville sætte militæret ind (Estland og Letland fulgte efter med tilsvarende erklæringer i august 1991).

Egentlig selvstændighed opnåede man - eller som litauerne ville sige: *genopnåede* man - i 1991, men det var først da Sovjetunionen (efter det mislykkede kupforsøg i august 1991) begyndte at bryde sammen som følge af stærke indre stridigheder.

Gorbatjov var først negativ over for de baltiske uafhængighedsbevægelser, hvorimod Boris Jeltsin, der var blevet *russisk*³²⁶ præsident i maj 1990 var en af de første, der støttede en baltisk uafhængighed.

10.1.1991 udtalte præsident Gorbatjov i forbindelse med et besøg i Litauen, at litauerne måtte acceptere sovjetrussisk overhøjhed, og få dage efter stormede sovjetrussiske tropper TV-tårnet i Vilnius og dræbte 15 og sårede omkring 140. Nogle Moskva-orienterede kommunister prøvede at tage magten, hvad de dog ikke slap afsted med - dertil var demonstrationerne for overvældende.

Gorbatjov har fralagt sig det konkrete ansvar for dette brutale overgreb, men det var med til at polarisere forholdet og med til at skærpe modsætningerne og bidrog derfor til, at det store flertal - mere end 90 % - stemte for selvstændighed ved den folkeafstemningen der fulgte kort tid efter, i februar. Hvis befolkningsflertallet havde været i tvivl, blev tvivlen blæst væk af russerne selv.

Gorbatjov og Litauen

»Knap så overbevisende virker Gorbatjov, når snakken falder på de blodige begivenheder i Vilnius i januar 1991, da 13 civile blev dræbt under sovjetiske troppers storm på TV-tårnet og forsøg på at indsætte en selvbestaltet komite til nationens frelse. Ifølge Gorbatjov sendte han tre mand til Vilnius for at mægle mellem den nationale regering ledet af Vytautas Landsbergis og Moskvatro kommunister. Af ukendte årsager overnattede de i Minsk i stedet for at tage direkte til Litauen, og netop den nat fandt stormen sted.

»Jeg hørte om det skete om morgenen, men fik ikke præcise oplysninger. Jeg fik at vide, at der var to dræbte. Jeg havde en telefon ved min seng, så man kunne sagtens have rapporteret til mig om natten, men det gjorde man ikke. Om morgenen sendte jeg bud efter forsvarsminister Jasov og spurgte ham, hvorfor der var kampvogne i Vilnius' gader. Han svarede, at det anede han ikke, men han var i færd med at undersøge sagen, og det var nok garnisonschefens personlige initiativ. Det foregik alt sammen bag min ryg og siger noget om situationens alvor«.

Fra Flemming Roses interview med Gorbatjov i »Morgenavisen Jyllands-Posten« 19.8.2001.

Lidt tidligere i interviewet siger Gorbatjov følgende om forholdet mellem Rusland og de øvrige republikker i Sovjetunionen: *»Det hedder sig, at Sovjetunionen var et imperium, og at imperier opstår, udvikler sig og til sidst går til grunde. Men Sovjetunionen var ikke et imperium i klassisk forstand. Det var en stat, der under forskellige navne havde taget form gennem flere århundreder. Metoderne var forskellige. Nogle gange med blodsudgydelse, andre gange uden, men det var en stat uden interne grænser, hvor folk kunne flytte frem og tilbage. Det var derfor, at 75 millioner mennesker levede uden for deres oprindelige nationale territorier, da Sovjetunionen gik i opløsning i december 1991. Efter min mening var det muligt at bevare unionen i en eller anden form. De baltiske republikker ville ikke være med, men seks eller syv andre var parate til at underskrive en ny unionstraktat den 20. august 1991«.*

Danmark var hurtig til at *anerkende* Litauen, hvilket skete ved at erklære at den gamle anerkendelse fra 1921 stod ved magt. Dermed mente man måske at man havde et juridisk alibi i forhold til russerne, som man fortsat ønskede at have et fornuftigt forhold til.

Man optog diplomatiske forbindelser i slutningen af august 1991, det vil sige først efter at gammelkommunisternes kup mod Gorbatjov var slået fejl. Danmark var det første land, der handlede på denne måde, og Danmark og daværende udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen har af samme årsag en høj stjerne blandt mange litauiske politikere. Kort efter fulgte EU-landene (27.8.1991) og mange andre lande.

---

³²⁶ Der var både en *russisk* og en *sovjetrussisk* præsident; den sidste var præsident for hele Sovjetunionen, der ganske vist var domineret af Rusland.

Sovjetunionen anerkendte uafhængigheden 6.9.1991, men man beholdt tropper i Litauen helt frem til 1993 eller '94 - dels af strategiske grunde, dels for at etablere en vis form for garanti for de mange russere, der boede i Litauen.

I begyndelsen af 1994 ansøgte Litauen om at blive medlem af NATO, og man har udviklet en særlig konstruktion, der på viser at de baltiske lande er blevet en væsentlig del af NATO's interessesfære, men som også respekterer disse landes nærhed til Rusland og de russiske sikkerhedsmæssige behov.

Der er i dag et samarbejde mellem de skandinaviske lande og de baltiske. Skandinaverne forsøger at lette balternes vej ind i det økonomiske, militære og politiske samarbejde, og man deltager aktivt i forskellige former for samarbejde - bl.a. ved etableringen af det Baltiske Forsvarsakademi i Letland, der gennem nogle år har været ledet af den danske brigadegeneral - og historiker - Michael Clemmesen ³²⁷.

Mogens Lykketoft i Baltikum

Det danske Udenrigsministerium udsendte følgende i august 2001:

»Udenrigsminister Mogens Lykketoft aflægger besøg i Letland, Estland og Litauen den 26.-30. august 2001 for at markere 10-årsdagen for genoptagelsen af de diplomatiske forbindelser mellem Danmark og de baltiske lande. Efter de baltiske landes genvundne uafhængighed var Danmark det første land, der sendte en ambassadør til landene i august 1991. Danmark har siden ydet et stort bidrag til udviklingen af de baltiske lande, og har konsekvent støttet deres ønske om integration i de europæiske og transatlantiske samarbejdsstrukturer. Under besøget vil udenrigsministeren blandt andet mødes med præsidenterne fra de tre lande samt sine udenrigsministerkollegaer. Herudover er der planlagt møder med danske forretningsfolk og indlagt et kulturelt program. Udenrigsministeren vil holde en større offentlig tale i Letlands hovedstad Riga den 27. august 2001 om de kommende udvidelser af NATO og EU. Ønsket om medlemskab af NATO og EU har været drivkraften i de baltiske landes vej tilbage til hjertet af det internationale samarbejde. Et ønske om medlemskab som Danmark konsekvent har støttet. Letland, Estland og Litauen står nu tættere end nogensinde før på medlemskab af NATO og EU. Næste års NATO topmøde i Prag og Det Europæiske Råds møde i København bliver centrale. Der kan her blive taget beslutninger om, hvilke lande, der bliver de næste medlemmer af NATO og EU.

I den forbindelse udtaler udenrigsministeren: »Samarbejdet mellem de baltiske lande - Letland, Estland og Litauen - og Danmark er et fremragende eksempel på udvikling af godt naboskab. Det har været imponerende at se den hastige udvikling i omfanget af mellemfolkelige kontakter, udbygningen af den fælles handel, de stigende investeringer og de mange kontakter mellem politikere og myndigheder. Forholdet mellem Danmark og Baltikum er også et eksempel på, at Danmark kan gøre en stor forskel. Vi kan med rette være stolte over den danske indsats i Letland, Estland og Litauen. Vi har helhjertet støttet de baltiske lande i deres bestræbelser på at blive optaget fuldt ud i de europæiske og transatlantiske samarbejder - det være sig politisk og økonomisk. En støtte som Letland, Estland og Litauen fortsat kan regne med i de kommende år.«

Klaipeda

Klaipeda [udtale omtrent: 'Klaipøda] var i en meget lang periode kendt under det tyske navn: Memel, hvilket er dét navn, man finder byen under i det gamle »Salmonsens Konversations Leksikon«.

Byen ligger ved udmundingen af floden Dane på nogenlunde samme breddegrad som København. Byen har en lang og kompliceret historie, som adskiller sig fra den generelle litauiske.

Byen, som er isfri (i modsætning til floderne og søerne), har op gennem historien levet af handel - for eksempel med rav, men fra 1800-tallet også med træ fra Ukraine og Hviderusland - og endnu senere med olie og industrivarer.

Byen var oprindeligt litauisk - men var dengang nærmest en flække. Den Tyske Orden erobrede området og byen i 1252. Ordensmagten byggede den stærke Memelburg på flodens venstre (eller sydlige) bred, og dermed kunne man - i det store og hele - fastholde magten over byen og havnen, selv om litauerne fra tid til anden lykkedes med at erobre og ødelægge borgen. Byen fik tilladelse til at indføre *lybsk ret* ³²⁸ allerede i 1257 og blev senere medlem af Hanseforbundet, som Danmark havde sine problemer med på

³²⁷ Akademiet kan findes på: <http://www.bdcpl.ee>

³²⁸ Det vil sige den retsordning man fulgte i Lübeck.

Valdemar Atterdags tid. I slutningen af 1400-tallet var byens stjerne dalet, man måtte ikke længere følge lybsk ret, men kun den mere *ydmgye* Kulmer ret³²⁹.

Byen var - på grund af borgen - under tysk styre eller indflydelse helt frem til 2' Verdenskrig, det vil sige også efter *Ordensmagtens* sammenbrud. Borgen blev udbygget eller forbedret ved flere lejligheder, således i 1500-tallet og i 1700-tallet - og byen blev flere gange hærget af brand, for eksempel i 1540.

I 1578 sendte den danske konge, Frederik II, adelsmanden Jacob Ulfeldt på senderejse til den russiske zar, en rejse der fik et problematisk forløb - og et lige så problematisk efterspil. Jacob Ulfeldt var i øvrigt bedstefar til en vis Corfitz. Ulfeldts beretning om senderejsen udkom på latin i Frankfurt en del år senere - i 1608 (se s. 142) - og her kan man finde en kort beskrivelse af området omkring Memel, som Ulfeldt passerede på hjemrejsen - i december måned - og efter at have sluppet forbi oprørske tatarer og polakker:

»Vi tog en anden vej og begav os samme dag til Memel ... Der ser man en stærkt befæstet borg, og ellers kun en lille by. Vi havde bestemt os til at blive her én dag, for at vore trætte heste kunne hvile sig, og så ellers drage videre i hast ad den vej vi var slået ind på. Men mod vor vilje blev vi holdt tilbage der i tre dage. Floden vi skulde over, var voldsom og fyldt med isstykker, som af vindene blev presset stærkt afsted, snart her, snart der, det var umuligt at komme over før kulden fik så megen magt, at isen lå fast og sikker«.

Jf. *»Jacob Ulfeldts Rejse i Rusland 1578«*. Nyoversat fra latin og med forord af Richard Mott, Forlaget Øresund, København 1993, s. 92.

Nogle år senere, i 1629, erobrede svenskerne byen - og sad på den i 6 år. I den følgende tid satte tyske købmænd og adelsmænd sig tungt på byen. Litauere måtte bosætte sig i byen, men de måtte ikke arbejde som købmænd eller håndværkere, kun som hjælpearbejdere. I 1757 erobrede den russiske flåde byen og holdt den i 5 år - og 1806-07 fungerede byen som hovedstad for Preussen et års tid, fordi Napoleon havde erobret Berlin og fordrevet det preussiske hof dérfra.

Segl fra 1619.

Den gamle bydel bærer tydeligt præg af den lange tyske periode. Det første skibsværft blev muligvis grundlagt af hollændere allerede i 1541 (men en anden fremstilling skriver at kommercielt skibsbyggeri først begyndtes 1593). Først i 1800-tallet kan man for alvor tale om at der udvikles skibsbyggeri og rederivirksomhed.

I 1800-tallet var der en omfattende træindustri - omkring 1920 var der etableret ca. 30 savværker. I første del af 1900-tallet kunne man finde et jernstøberi, skibsværfter, kemisk industri, sæbesynderier og kalk- og teglbrænderier.

Ved Versailles-traktaten af 1919 blev Memel-området - med omkring 140.000 indbyggere (hvoraf godt 30.000 i byen) - taget fra tyskerne og lagt under international *militær* administration, fra maj 1922 under *civil*. På den tid var omkring 80 % af befolkningen litauere, som talte deres eget sprog, men det officielle administrationsprog var tysk, ligesom administrationsformen var tysk inspireret.

Omkring årsskiftet 1922-23 dannedes en komité, der havde til formål at få knyttet byen til Litauen, der var blevet anerkendt som selvstændig stat kort tid før. Komitéens forehavende lykkedes, og man kunne - ved et ublodigt kup omkring midten af januar - overtage byen fra de franske tropper der var ansvarlige for sikkerheden. Et par år efter fik byen - efter vanskelige forhandlinger - nogenlunde samme status som det daværende Danzig, og i 1932 blev det besluttet i Haag at Litauen skulle have den fulde suverænitet over by og område.

Tyskerne ville imidlertid - støttet af den tyske del af den lokale befolkning - ikke affinde sig med at byen var blevet litauisk, og det førte til at Litauen måtte overgive byen til Hitler i marts 1939.

³²⁹ Muligvis efter retsordningen i byen Kulm, der ligger i Thüringen.

Under 2' Verdenskrig blev byen brugt som tysk ubådsbase, og den blev derfor udsat for voldsomme bombeangreb fra sovjetrussisk side.

I forbindelse med det 3' Riges sammenbrud flygtede befolkningen til Tyskland, så at man efter krigen kunne begynde *forfra* - dels med litauiske tilflyttere, dels med russere. Omkring 1990 var der 200.000 indbyggere, knap halvdelen med én eller anden tilknytning til fiskeri og søfart. Omkring 60 % af befolkningen var litauere, det store flertal af resten var russere.

Arkitekturen i de nyere dele af byen er stærkt præget af sovjetrussisk arkitektur.

Efter 2' Verdenskrig har der været en betydelig industriel udvikling - der i høj grad var baseret på råstoffer udefra og transporteret til byen ad søvejen.

Litauen siden selvstændigheden

Økonomi

Den økonomiske situation har været meget vanskelig siden selvstændigheden, men er i de seneste år kommet ind i en positiv udvikling. Vanskelighederne skyldtes at man skulle omstille økonomien fra at være en sovjetrussisk kommandøkonomi til en vestlig markedsøkonomi, at man måtte skifte orientering både med hensyn til importen og eksporten, og at investeringerne nu ikke længere ville blive finansieret af Sovjetunionen, men måtte finansieres af egne midler, men især af midler man kunne tiltrække fra *vestlige kasser*, offentlige såvel som private.

I 1991 udgjorde *den russiske del* af udenrigshandelen ca. 80 %, men allerede i 1995 var den faldet til omkring 40 %.

Landbrug

Tidligere var landbruget det vigtigste erhverv, men efter 2' Verdenskrig skete der en betydelig industrialisering - og i de senere år er servicesektoren vokset. Omkring 1990 stammede godt 27 % af bruttonationalproduktet fra landbruget - i 2000 var det kun knap 8 %.

Omkring 1920 boede over 80 % af befolkningen på landet. På dén tid var omkring halvdelen af landet ejet af godsejere - hvoraf et stort flertal var polakker.

I den sovjetrussiske periode blev en stor del af landbruget kollektiviseret, men i tiden efter selvstændigheden har man etableret mange småbrug. Den gennemsnitlige brugsstørrelse er under 10 ha. I dag bor under 40 % af befolkningen på landet.

Energi

I 2000 brugte Litauen omkring 2,3 mio tons olieprodukter. 90 % heraf kommer fra et stort olieraffineri i Mazeikiai (der er beliggende meget tæt på Letland), det eneste i Baltikum, men al råolien må importeres da Litauen ikke har egen olie af betydning. En stor del af råolien købes i Rusland, resten i Vesteuropa. Raffinaderiet var statsligt, men for nogle år siden solgte man (med politisk uro til følge) 33 % af aktierne til det amerikanske Williams International Company - bl.a. for at muliggøre at der kunne ske de nødvendige investeringer i en modernisering. Staten har beholdt knap 60 % af aktierne (resten ejes af mindre aktionærer), men der sigtes (så vidt vides) mod at Williams med tiden skal fordoble sin andel af aktiekapitalen. I slutningen af 1999 investerede firmaet 150 mio \$ i raffinaderiet. Raffinaderiet havde omkring 3.500 ansatte og producerede i 2000 næsten 5 mio tons, hvoraf halvdelen blev eksporteret.

Raffinaderiet blev bygget i slutningen af 1960'erne og skulle oprindeligt være anlagt på den lange sandtange Kursiu Nerija - syd for Klaipeda, men stærke protester førte til at man i stedet placerede det i Mazeikiai.

En del olie transporteres via rørledninger, men en stor del im- og eksporteres ad søvejen. Klaipeda Havn har kapacitet til olietankere på op til 60.000 tons, mens en ny olieterminal ved Butinge har kapacitet til at tage skibe på op til 150.000 tons.

I begyndelsen af 1980'erne, i den sovjetrussiske tid, anlagde man det meget omtalte atomkraftværk i Ignalina, der er af samme type som værket i Tjernobyl, der havarede i april 1986 - samme år som Ignalinas 2' reaktor blev sat i drift. Den 3' reaktor - som ellers var planlagt - blev opgivet.

Litauerne er meget afhængige af strøm fra atomkraft - godt 70 % af elektriciteten kommer fra værket. EU er meget skeptisk ved den sikkerhedsmæssige situation og man har derfor presset Litauen til at lukke den ene af de to reaktorer i 2005 for gode ord og en vis betaling. På et senere tidspunkt skal den anden muligvis også lukkes ned, men det er der endnu ikke taget beslutning om. Det er ikke alle litauere der ønsker værket lukket - således mener den konservative leder Gediminas Vagnorius at en lukning vil bevirke meget store økonomiske problemer.

I foråret 2001 besøgte den litauiske præsident Adamkus præsident Putin i Moskva, dels for at drøfte det energipolitiske samarbejde, dels - formoder man - for at drøfte den sikkerhedsmæssige situation, og de forskellige synspunkter russerne og litauerne har om en litauisk optagelse i NATO.

Skibsfart og fiskeri

I midten af 1990'erne bestod handelsflåden af 45 større skibe, det vil sige skibe på mere end 1.000 bruttoregister tons. Den samlede tonnage var på knap 300.000 bruttoregister tons.

De tre baltiske lande har fiskerflåder - og en væsentlig del af fiskeriet sker i Østersøen (Det Baltiske Hav). Man har tidligere leveret meget fisk til Sovjetunionen, men en væsentlig del af fangsterne sælges nu til vesteuropæiske virksomheder. Torsk er den mest efterspurgt spisefisk i både Litauen og Letland.

Jo længere man kommer ind i Østersøen, desto mindre salt er det - og det har betydning for hvilke fisk der er dominerende. Torskebestandens størrelse afhænger (for en vis del) af mængden af salt og ilt. I 1992-93 strømmede der meget salt- og iltholdigt vand ind, og det førte til en tydelig ³³⁰ stigning i torskemængden.

Omkring 1980 fiskede de baltiske lande 700.000 tons torsk, sild og brisling om året, i 1995 næsten det samme - men mens torskefiskeriet er gået kraftigt tilbage (med et markant dyk i 1993), er brislingefiskeriet gået stærkt frem. Sildefiskeriet er faldet langsomt, men sikkert - i alt omkring 30 % i løbet af de sidste godt 20 år. En vis del af det litauiske fiskeri sker i Kursiu Lagunen, syd for Klaipeda.

Der har været mange problemer for erhvervet. Nogle skyldes overfiskeri af torsk, andre skyldes iltsvind eller forurening som stammer fra udledning af salte fra landbruget eller udslip fra industrier ved floden Nemunas, der løber ud noget syd for Klaipeda. I 1980'erne fiskede man så meget som næsten 85 % af biomassen, hvad der førte til en tilbagegang i torskebestanden. I 1996 var næsten 40 % af torskefangsten kun 2 år gammel - og en væsentlig del af de fangne fisk havde derfor ikke nået at yngles.

Bestanden af brisling er ikke truet på trods af at fiskeriet er øget kraftigt - det skyldes for en del at torsken, som bl.a. lever af brisling, er gået tilbage. Silden menes heller ikke at være truet, men står dog ikke så stærkt som brislingen.

Litauen har en begrænset kapacitet med hensyn til forarbejdning af brisling og sælger 50 % af sin kvote til EU hvert år.

Miljø

Som det fremgår har man mange miljøproblemer. Der sker - eller er sket - meget kraftige udledninger med spildevandet, der via floderne er endt i Østersøen. Atomkraftværket i Ignalina anses for at være af en problematisk type. Men også andre virksomheder er der problemer med: Kunstgødningsfabrikken i Jonava havde for eksempel en eksplosion i 1989 der medførte at man måtte evakuere civilbefolkningen; 7 blev dræbt og omkring 100 blev såret.

Politik

Der har været mange omskiftelser siden man løsrev sig fra Sovjetunionen, og overgangen har ikke været helt nem. Økonomien måtte omstilles i bund og grund - og man skulle udvikle en ny måde at leve det

---

³³⁰ Vi er usikre på om denne vækst var forbigående.

politiske liv. Der har hele tiden været en kamp mellem *højre* og *venstre*, nogle gange har *højre* haft regeringsmagten, nogle gange *venstre*. Så sent som i sommeren 2001 svingede magten igen hen til Arbejderpartiet som har sine rødder blandt reformisterne i Sovjettidens Kommunistparti.

Lederen - Algirdas Brazauskas - trak i sin tid det Litauiske Kommunistparti ud af det sovjetrussiske (det var allerede i 1989) og anses af mange for at være en mand af folket og én man kan have tillid til. Tilliden er mindre blandt forretningsfolk som mistænker ham for at være skabskommunist og betvivler hans regeringsduelighed. Brazauskas var præsident fra 1993 til 1998.

I 1998 valgte man Valdas Adamkus, der havde levet og arbejdet i Chicago i mere end 25 år. Adamkus vandt snævert over Arturas Paulauskas - der blev støttet af kommunisterne.

Én af de ting man har stredes om er hvordan privatiseringen af økonomien skal finde sted. I 1999 opstod der en regeringskrise hvor statsminister Rolandas Paksas og to andre ministre tog afstand fra dén handel man var ved at indgå med det amerikanske firma Williams om en stor aktiepost i Mazeikiai Olieselskabet. Tanken var at amerikanerne skulle have 66 %, men det endte med at de kun fik omkring 33 %. Statsministeren sagde dengang at man blev presset alt for hårdt fra amerikansk side. Både præsident Adamkus og parlamentsformand Vytautas Landsbergis og flertallet af ministrene støttede handelen.

Litauen ønsker optagelse både i EU og NATO - og bliver stærkt støttet af Danmark. Russerne har - i det mindste indtil efteråret 2001 - været meget negative over for en optagelse af de baltiske lande i NATO, men noget tyder på at man er ved at skifte mening i takt med at man selv orienterer sig mere mod Vesteuropa. Men skal det endelig være kan man muligvis bedre acceptere at Litauen bliver medlem end Estland og Letland - hvad der hænger sammen med at forholdet til Litauen er bedre, bl.a. fordi der ikke er et så stort russisk mindretal i Litauen og derfor heller ikke de samme skærmydsler.

Der har været ført mange forhandlinger med både EU og NATO, og litauerne er meget indstillet på at leve op til de krav der stilles til en optagelse. Når det drejer sig om EU taler man om *Københavnskriterierne* - som blev besluttet i 1993 da Danmark havde formandskabet i EU. Kravene indebærer at der skal være demokrati, at man skal have etableret et retsstat, at man skal respektere menneskerettighederne, at mindretallene skal være beskyttede, at der skal være markedsøkonomi og at man skal have en rimelig konkurrenceevne.

Der er en stor gruppe litauiske indvandrere i USA - som støttede præsident Bush i valgkampen i 2000 - og de håber på eller forventer at Bush vil støtte Litauens optagelse i NATO.

Retsopgør

Litauerne har haft det uheld at have været besat af to udenlandske magter i nyere tid. *Først* og *sidst* af russerne - og ind imellem af tyskerne. I begge tilfælde har der været behov for bagefter at foretage en form for opgør over for de litauere som bistod besættelsesmagterne.

I perioden fra 1940 til 1958 mener man at omkring 1 mio litauere omkom - hvortil kommer de mange der flygtede til *Vesten*.

På det seneste har man vedtaget at dé der har samarbejdet med KGB, men som melder sig frivilligt skal gå fri. De der ikke melder sig frivilligt må derimod regne med at der bliver rejst sigtelse mod dem (noget andet er om der kan ske domfældelse).

Der var en del litauere som bistod tyskerne med at foretage udrensninger af jøder (og andre) - men der er flere af disse litauere der er undsluppet. Nogle skiftede side i tide, nogle slog en handel af med vestmagterne som kunne bruge deres oplysninger og viden mod kommunisterne.

I Storbritannien har man haft et penibel udleveringssag, som først sluttede i efteråret 2001 da den mistænkte - Antanas Gecevicius - der havde slået sig ned i Skotland under efternavnet Gecas, døde. Amerikanerne opdagede ham for en del år siden og lod et ord falde til de engelske myndigheder uden at der skete mere ved det. Litauerne opdagede ham tilsyneladende temmelig sent, anklagede ham for at have myrdet adskillige jøder - og forlangte at få ham udleveret. Udleveringen måtte imidlertid opgives på grund af Gecas' sygdom - og nogle måneder efter døde han.